

ХАЛЬМГ РЕСПУБЛИКТ ГАЗР ЭДЛЛГЭН Ү ТУСКАР

«1959—1965 джилмүдт СССР-н олин-амтна эдл-ахун делгратин зуран тоогын тускар» КПСС-н XXI хурт Н. С. Хрушевн кех докладин тезис-мүдт, иргч долан жилин эргцд жил болгын ут-туршдан 10—11 миллиард шүд буудя гаргылгэна төр тэвгддэ-нэ.

Эдл-аху гардлгэна чик систем производствд оруулгынг — государ-ствени чинртэ ик керг гидж хэлэх кергтэ. Мана республикт мал өскл-гын — эдл-ахун гол аһыгнэ болджа-на. Болв малин хотин батта көрнө угагьар, нег үлү малин хотин буудя гаргылгын угагьар мал өсклгынг ца-аранднь делгрүлдж болшго. Малин хотин тинм көрнөгн газр эдлгын, нег үлү буудян эдл-аху өгх зөвтэ.

Газр эдлгэна культур республи-кин икнөк эдл-ахусар йир дора кем-джанд баяна гидж темдлх кергтэ, буудян болн малин хотин культур-муд тэрлгэна агротехник болхла, өдгэ цагин агротехническ наукин некврлэ ирлцдэжхш.

Эдл-аху тодрхагьар гардхин болн шишигьдрүлхин төлэ республикиг экономическ гурви зонд ховалгын кергтэ болдж манд медгднэ.

Барун захин негдгч зон — игалэн, газр эдлхд сэн таалта, Западн болн Яшалтинск райониг орулх кергтэ. Джилдэн 400—500 миллиметр чиг ундг, хар газрта эн райодар буудян ик ургьц авх эв-аргь баяна. Эн зоона буудян эдл-ахун улд гаха, шову, үснэ мал дакад эркн кемджэгьарн хө өскдг делгрүлх кергтэ. Услврин Право-Егорлыкск системин көдмш төгсснэ хөбн эн райодар сад болн виноград тэрлгь делгрүлдж болхмн дакад темсн-бодницгин көрнө бүү-рлэдж болхмн.

Тал дундг хойрдгч зон — игалэн Приютненск, Элистинск, Целинн райониг дакад Приозери болн Сар-пинск райониг барун халхсиг орулх кергтэ. Эргин шиirmүдин гашун газр-та хамдан нургьлдж күрнө газрта эн зоонд джилдэн 280—310 милли-

метр чиг унна. Малин идгин дала адл газрта, гань иктэ эн теегт тор-гын нооста хө боли магна мал өскл-гын кергт ирлцнэгьү болхмн. Эн зо-онд газр эдлгьл, олна малиг шүүс-тэ боли малин хотин буудягьар тет-кэд, кергтэ кемджэгьарн өвс гаргьх зөвтэ.

Зүн захин гурвдгч зон — игалэн Юстинск, Яшкульск, Черноземельск, Каспийск райод болн Приозери, Сар-пинск райониг зүн халхсн орх зөв-тэ. Элстэ боли моньгьл шаврта, джил-дэн 180—200 миллиметр чиг ундг эн зоонд газр эдлгынг услврин баа-дл хэлэдж теегин нуурмудар тэрэнд таалта зэрм участкар кедж болхмн. Нургьлдж торгын нооста хөд дакад каракульск тохмта хөд өсклгын эн зоона гол эдл-аху болхмн.

Заагдсн эн зоонсла ирлцүлдж газр эдлгэна системиг дигидж кех кер-гтэ. Баян газрин кесг агрономс болн республикин селанэ эдл-ахун мини-стерствин ах специалистир газр эдл-гэна бели системиг деерэс ирхинь күлэцхэнэ. Эн хаджгьр йовдл. Газр эдлгэнд өвс тэрлгэна системиг, ба-арн газр-усна баадл тооллго делгүднэ нег гарцтагьар оруулгын эндү йовдл баясмн. Эн учрар Хальмг республик газр эдлгэна эврэ системтэ болх зөвтэ.

Хальмг республикин газр эдлгэна системд — газрин чиг хоршалгын болн арүнэр гаргьлгын онц орм ээлх зөвтэ. Газрин өрин чиг хоршалгэнд боли терүг арүнэр гаргьлгэнд зөрү-лгдсн агротехническ керг-үүлдврин системд саянар эд-бод кегдсн цевр хар болн эртэр хагьлгдсн пар газр кулисн пар, мод тэрагь, услвр ору-лхиг эркн хэлэх кергтэ.

1958 джилд эдлврт баах газрин агьугьин 10,5 процентин цевр пар эдлжэсмн. Гань иктэ зоонд эн дегд тату болджана. Мана санагьар болхла, эдлгдг газрин 20 процент күртлэн цевр пар эдлх зөвтэ. Тэрлгэна эрг-цин пар газр — удобрень болн газрт чиг хоршалгэна хаалгьар тэрэнэ

ургьц бөдлүлхин төлэ церглх зөвтэ. Мал өскдг делгрсн райодар тэрэнэ эргцин агьугьин 40—45 процент. Малин хотин культур тэрлгын кергт ирлцнэгьү болхмн. Тал дундг бол захин зоонсар сорго өвс тэрлгынг өргдүлгэнд сэн оньган тэвх кергтэ. Республикин цуг зоонсар олин жилин өвс-люцерн, экспарцет боли донник тэрх кергтэ. Кемрджэн өлт джилэ өвсиг чиг иктэ хаврт тэрэд түрүн джилднэ саянар үндслүлхлэ, дарук 5—6 жилин ут-туршарт сэн ургьц өгнэ. Эн учрар олин джилэ тэрмр өв-сиг джил болгын биш, чиг иктэ джи-лд тэрдэж кергтэ.

Хальмг республикт тэрэнэ экнэ сэн тохмта буудя гаргьлгын йир у-угьар тэвгдсн баяна. Эн учрар За-падн болн Сарпинск райодар тэрэ экнэ сэн буудя тэрдж сөрлгэна уч-эске бүрдэх кергтэ. Района буудян экнэ эдл-ахусар тэрэнэ сэн буудя белдхин болн хадгьлхин тола складс тосхх кергтэ.

Ирх долан жилин эргцд нарн цецг тэрлгэнд ик оньг тэвгддэжэнэ. Нарн цецг — ик ургьцта, ик ору-та культур болджана. Кемрджэн гек-тар болгьнасн 20 центнер ургьц өг-дг цагьан тэрэн 1.640 арслнэ монь-гнэ ору өгдг болхла, гектарасн 15 центнер ургьц өгдг нарн цецг — 3.045 арслнэ ору өгнэ. Эн культу-ринг Западн, Яшалтинск болн Сар-пинск райодар тэрдж сэн ургьц авч болхмн.

Хар газрин идг-олзлгэнд сэн онь-ган тэвх кергтэ. Игалэн Арэсэн Федерацин 5—6 областьсн хөн мал ирдж идшлнэ. Хар газрин идгин, ус-на туск төрмүд болхла, кенэ чиги оньгт саянар тусад уга баяна. Эн төриг Федерацин селанэ эдл-ахун министрствэр дэврүлдж бөрхн цагин дунд хагьлх кергтэ.

Газр эдлгэна культуриг бөдлүл-гын, селанэ эдл-ахун цуг культур-мудин ургьцнэ бөдлүлгын — селанэ эдл-ахун гол төр болджана.

Г. БЕМБИНОВ.